

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ВДОСКОНАЛЕНОЇ МЕТОДИКИ ВИЗНАЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ БАНКУ

В статті розглянуто існуючі методи оцінки фінансової стійкості банку, окреслено їх переваги та недоліки, а також проведено розрахунки по даним конкретного банку за методом аналізу ієрархій Сататі та за новою методикою, запропонованою професором Ю.І.Лернером. На основі отриманих розрахунків здійснено порівняльний аналіз методик та визначено переваги нового методу. Обґрунтовано доцільність застосування нового методу, який виключає суб'єктивізм в розрахунках, дозволяє виявити причини виникнення того чи іншого фінансового стану об'єкту дослідження, а також дає можливість прогнозування.

Ключові слова: фінансова стійкість, інтегральний метод, коефіцієнтний метод, бально-рейтинговий метод, балансовий метод.

Постановка проблеми. Банківська система будь-якої країни являє собою важливу складову економічної системи, від злагодженої діяльності якої залежить добробут суспільства. Так як банківську систему складають окремі банки, то саме від фінансової стійкості кожного з них залежить ефективність функціонування всієї системи. Додамо також, що банк, спроможний протистояти негативним явищам зовнішнього середовища, виступає гарантом захищеності грошових коштів та забезпечує довіру населення до банківської системи. Саме тому існує необхідність вдосконалення існуючих підходів до оцінки фінансової стійкості банків, що обґрунтовує актуальність обраної теми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Фінансова стійкість банку – це стан банку, який характеризується збалансованістю фінансових потоків, достатністю коштів для підтримки своєї платоспроможності та ліквідності, а також рентабельною діяльністю; означає постійну здатність банку відповідати за своїми зобов'язаннями і забезпечувати прибутковість на рівні, достатньому для нормально функціонування у конкурентному середовищі. Виокремлюють три основні види фінансової стійкості: а) нормальна стійкість, яка характеризується стабільною діяльністю, відсутністю неплатежів чи затримки виконання своїх зобов'язань, стабільною рентабельністю; б) нестійкий фінансовий стан, що характеризується затримкою платежів, неможливістю своєчасно виконувати окремі свої зобов'язання,

низьким рівнем рентабельності тощо; в) кризовий фінансовий стан, який характеризується регулярними неплатежами, наявністю простроченої заборгованості тощо [1].

Існує багато підходів до оцінки фінансової стійкості банківської установи, проте в їх основі три основні методи: коефіцієнтний аналіз, інтегральний аналіз та бально-рейтинговий аналіз.

Найбільш розповсюдженим є коефіцієнтний аналіз, який полягає в розрахунку групи коефіцієнтів з подальшим їх аналізом. Так, А. М. Герасимович виділяє шість найголовніших показників, це: коефіцієнт надійності, коефіцієнт фінансового важеля, коефіцієнт достатності капіталу, коефіцієнт захищеності власного капіталу, коефіцієнт захищеності дохідних активів та коефіцієнт мультиплікатора капіталу. За результатами аналізу отриманих значень коефіцієнтів та їх порівняння з емпірично встановленим діапазоном значень складається висновок про фінансову стійкість банку [2].

При використанні інтегрального методу, оцінка фінансової стійкості банку відбувається шляхом зважування базових фінансових коефіцієнтів на відповідні вагові коефіцієнти, котрі характеризують значимість кожного базового коефіцієнта, та наступного визначення узагальнюючої оцінки через додавання чи множення отриманих результатів [3]. Проте недоліком такого методу є складність визначення вагових коефіцієнтів через необхідність залучення експертів.

Бально-рейтинговий метод передбачає аналіз окремих напрямів діяльності банку, зокрема капіталу, якості активів, якості управління, доходності, менеджменту та ризику (як за відомою у практиці банківської діяльності системою CAMELS). За кожною із перерахованих характеристик діяльності банківської установи визначаються бали, що відповідають рівню діяльності установи і формують сукупну бальну оцінку. Л. М. Єріс та О.В. Крухмаль зазначають, що останні два підходи мають суттєвий недолік – їм притаманний суб'єктивізм [3].

Окрім зазначених основних методів існують і інші, модифіковані підходи до оцінки фінансової стійкості банку.

Наприклад, С. Ф. Смерічевський та О.І. Клімова пропонують здійснювати комплексну оцінку фінансової стійкості за сімома напрямками:

- методика аналізу якості активів банку, що включає кілька окремих методик (аналіз ліквідності, аналіз платоспроможності, аналіз прибутковості окремих банківських операцій, розрахунок ризиковості банківських активів для оцінки достатності власного капіталу, аналіз диверсифікованості (або, навпаки, концентрації) портфеля активів);

- методика аналізу якості власного капіталу банку;

- методика аналізу ресурсної бази банку;

- методика аналізу якості банківських продуктів і послуг;

- методика аналізу рентабельності банку;

- методика управління ризиками;

- методика аналізу якості менеджменту банку [4].

Н.І.Шпаковською в її праці [5] розроблено алгоритм оцінки фінансової стійкості банку, що передбачає віднесення банку до одного з 5 типів стійкості (абсолютно фінансово стійкий, фінансово стійкий, відносно фінансово стійкий, відносно фінансово нестійкий, фінансово нестійкий) відповідно до задоволення наступних критеріїв фінансової стійкості:

- критерій «капітальна база банку»;

- критерій «ліквідність банку»;

- критерій «якість активів банку»;

- критерій «прибутковість банку»;

- критерій «капітальна база банку»

[5].

Л. В. Жердецька пропонує з метою оцінки фінансової стійкості банківської установи співвідносити коефіцієнт покриття збитків акціонерним капіталом та коефіцієнт прибутковості/збитковості активів. Графік поділяється на чотири квадранти: в першому квадранті розташовуються прибуткові банки, які мають позитивне значення коефіцієнту покриття; другий квадрант характеризується збитковою діяльністю банківських установ; до третього квадранту, як і до другого, входять збиткові банківські установи, які проте не мають накопичених резервів та прибутку для покриття негативного фінансового результату; четвертий квадрант характеризує діяльність банків, які отримували значні збитки в минулих періодах, але на звітну дату є прибутковими [6].

Однією з нових методик також є методика, розроблена професором Харківського політехнічного інституту Ю.І.Лернером.

Ю.І. Лернер розглядає фінансову стійкість для чотирьох типів перспектив: поточна, короткострокова, середньострокова та довгострокова. При цьому автор виділяє абсолютну, нормальну, мінімальну та кризову фінансову стійкість. Оцінка фінансової стійкості банку здійснюється шляхом співставлення розрахункових критеріїв фінансової стійкості з критичним рівнем цих критеріїв окремо для зовнішньої та внутрішньої стійкості. В основу розрахунків покладений балансовий метод, який дозволяє об'єктивно, а не евристично, експертно, визначити зону стійкості банку [7,8,9]. Проте дана методика ще не була застосована на практиці в банківських установах, тому метою подальшого дослідження є перевірка доцільності застосування методу, а також виявлення переваг чи недоліків шляхом проведення розрахунків на основі реальних даних.

Метою статті є аналітичне дослідження ефективності та доцільності застосування нової методики визначення зони фінансової стійкості банківської установи,

розробленої Ю.І.Лернером, шляхом порівняння результатів розрахунків даної методики та поширеним серед науковців методом аналізу ієрархій.

Виклад основного матеріалу дослідження. В даній роботі проведемо порівняння нової методики з поширеним серед науковців інтегральним методом аналізу ієрархій [10].

З метою оцінки фінансового стану ПАТ «Мегабанк» за методом аналізу ієрархій визначено десять економічних показників діяльності банку, які, на наш погляд, найкраще відображають фінансовий стан банку. Розрахункові дані взято з фінансової звітності банку за останні три роки [11]. Отримані результати наведені в табл. 1.

Т а б л и ц я 1

Показники фінансового стану банку ПАТ «Мегабанк» за 2011 – 2013 рр.

Показники	01.01.2012	01.01.2013	01.01.2014
Адекв.РК, %	20	17	14,59
Рентабельність активів, %	0,23	0,04	0,4
Дохідність капіталу, %	3,21	0,31	2,86
Загальна ліквідність, %	118,74	116,23	114,19
Коеф.віддачі СК	0,01	0,003	0,04
Загальна кредитна активність	0,77	0,78	0,82
Коеф.автономії	0,16	0,14	0,09
Коеф.надійності, %	19	16	14,19
Активи банку, тис.грн.	4013552	4551730	5438012
Коеф.мультиплікатора капіталу	7,3	8,3	10,88

Джерело: розраховано авторами на основі даних фінансової звітності банку ПАТ «Мегабанк»

На наступному етапі визначаємо, які з критеріїв більш важливі, а які менш важливі в процесі оцінки фінансового стану банку. Для цього будуємо матрицю

парних порівнянь (табл. 2) згідно шкали оцінок відносної важливості критеріїв.

Т а б л и ц я 2

Матриця попарних порівнянь критеріїв

Показники	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Адекв.РК, %	1	0,5	0,5	0,25	1	3	0,25	2	4	5
Рентабельність активів, %	2	1	3	0,25	5	6	4	2	7	5
Дохідність капіталу, %	2	0,33	1	0,33	0,2	6	4	4	3	6
Загальна ліквідність, %	4	4	3	1	7	8	7	7	9	7
Коеф.віддачі СК	1	0,2	5	0,14	1	4	5	6	5	7
Загальна кредитна активність	0,33	0,16	0,16	0,12	0,25	1	0,33	0,33	4	2
Коеф.автономії	4	0,25	0,25	0,14	0,2	3	1	1	4	3
Коеф.надійності, %	0,5	0,5	0,25	0,14	0,16	3	1	1	3	2
Активи банку, тис.грн.	0,25	0,14	0,33	0,11	0,2	0,25	0,25	0,33	1	0,33
Коеф.мультиплікатора капіталу	0,2	0,2	0,16	0,14	0,14	0,5	0,33	0,5	3	1

Джерело: розроблено авторами

Далі здійснюємо нормалізацію отриманих даних, розраховуємо вектор пріоритетів критеріїв, отримані значення заносимо до табл. 3.

Т а б л и ц я 3

Розрахунок вектора пріоритетів критеріїв

Номер критерія (i)	a_i	d_i
1	1,064879	0,07281
2	2,570615	0,175764
3	1,543605	0,105543
4	4,919224	0,336348
5	1,895899	0,12963
6	0,43755	0,029917
7	0,873006	0,059691
8	0,69629	0,047608
9	0,266941	0,018252
10	0,357409	0,024438
Сума	14,62542	1

Джерело: розраховано авторами

На наступному кроці по аналогії проводимо порівняльну оцінку значень кри-

теріїв за періодами. Нормовані оцінки за даними критеріями представлені в табл. 4.

Т а б л и ц я 4

Нормовані оцінки показників за періодами

Показники	01.01.2012	01.01.2013	01.01.2014
Адекв.РК, %	0,63	0,28	0,09
Рентабельність активів, %	0,24	0,07	0,69
Дохідність капіталу, %	0,64	0,07	0,29
Загальна ліквідність, %	0,61	0,27	0,12
Коеф.віддачі СК	0,34	0,08	0,58
Загальна кредитна активність	0,25	0,25	0,5
Коеф.автономії	0,54	0,3	0,16
Коеф.надійності, %	0,54	0,3	0,16
Активи банку, тис.грн.	0,1	0,23	0,67
Коеф.мультиплікатора капіталу	0,14	0,29	0,57

Джерело: розраховано авторами

Для того, щоб отримати узагальнену оцінку, перемножуємо матрицю нормалізованих векторів (табл. 4) на вектор

пріоритетів критеріїв D (табл. 3), результатом є нормалізований вектор W узагальнених пріоритетів (табл. 5).

Т а б л и ц я 5

Розрахунок узагальнених пріоритетів

Показники	d_i	01.01.2012	01.01.2013	01.01.2014
Адекв.РК, %	0,07	0,63	0,28	0,09
Рентабельність активів, %	0,18	0,24	0,07	0,69
Дохідність капіталу, %	0,11	0,64	0,07	0,29
Загальна ліквідність, %	0,34	0,61	0,27	0,12
Коеф.віддачі СК	0,13	0,34	0,08	0,58
Загальна кредитна активність	0,03	0,25	0,25	0,5
Коеф.автономії	0,06	0,54	0,3	0,16
Коеф.надійності, %	0,05	0,54	0,3	0,16
Активи банку, тис.грн.	0,02	0,1	0,23	0,67
Коеф.мультиплікатора капіталу	0,02	0,14	0,29	0,57
Заг.пріоритет W		0,481	0,193	0,336

Джерело: розраховано авторами

Отримані результати свідчать, що найбільш значущим показником є загальна ліквідність ($d_1 = 0,34$). Відповідно, найкращий фінансовий стан за аналізований період банк мав в 2011 році ($W = 0,481$), а найгірший – в 2012 році ($W = 0,193$). В 2013 році фінансовий стан покращився, проте не досяг рівня 2011 року.

Погіршення фінансового стану банку в 2012 році порівняно з 2011 роком викликане зниженням доходів банку (з 20 327,00 тис.грн. до 1999,00 тис.грн.), зростанням витрат на формування резервів, збитків від початкового визнання активів за ставками, нижчими за ринкові (з 4564,00 тис.грн. до 21331,00 тис.грн.), значним збільшенням суми сплати податку на прибуток (з 939,00 тис.грн. в 2011 р. до 4203,00 тис.грн. в 2012 р.) і, як результат, скорочення чистого прибутку за рік (з 9347,00 тис.грн. до 2005,00 тис.грн.).

Недоліками даного методу є суб'єктивізм при виставленні порівняльних оцінок та неможливість прогнозувати, яким чином буде розвиватись банківська установа в майбутньому.

На наступному етапі нашого дослідження визначимо тип фінансової стійкості банку ПАТ «Мегабанк» за методикою, запропонованою Ю.І.Лернером [7]. Для цього візьмемо дані фінансової звітності банку станом на 01.01.2014 року [11].

Розрахунки будемо проводити за детермінованим та ймовірнісним варіантами. Ймовірнісний варіант розрахунку дозволить визначити довірчий варіант відхилень від фактичних значень для найгірших та найкращих умов розвитку. Для цього варіанту приймемо ймовірність 80%, таким чином коефіцієнт для мінімального значення буде дорівнювати 0,87, для максимального – 1,13. Умовою внутрішньої стійкості банку є покриття кредитних вкладень їх джерелами коштів, зовнішньої – покриття основних засобів та інших необоротних активів їх джерелами. Стійкість визначається на три типи перспективи: поточну (01.01.2014 р.), короткострокову (01.01.2016 р.) та довгострокову (01.01.2019 р.).

Провівши необхідні розрахунки, отримали наступні результати (табл. 6).

Т а б л и ц я 6

**Показники фінансової стійкості банку ПАТ «Мегабанк»
(детермінований та ймовірнісний варіанти розрахунку)**

Тип перспективи		Детермінований варіант		Ймовірнісний варіант	
		Критерій θ	Тип стійкості	Критерій θ	Тип стійкості
Поточна перспектива 01.01.2014	внутрішня	6,823	мінімальна	5,936 – 7,710	мінімальна
	зовнішня	56,41	абсолютна	49,07 – 63,74	абсолютна
Короткострокова перспектива 01.01.2016	внутрішня	5,444	мінімальна	4,736 – 6,152	мінімальна
	зовнішня	2,972	абсолютна	2,586 – 3,358	абсолютна
Довгострокова перспектива 01.01.2019	внутрішня	5,444	мінімальна	4,736 – 6,152	мінімальна
	зовнішня	2,972	абсолютна	2,586 – 3,358	абсолютна

Джерело: розраховано авторами

На рис. 1–3 представлені діаграма та графіки отриманих результатів.

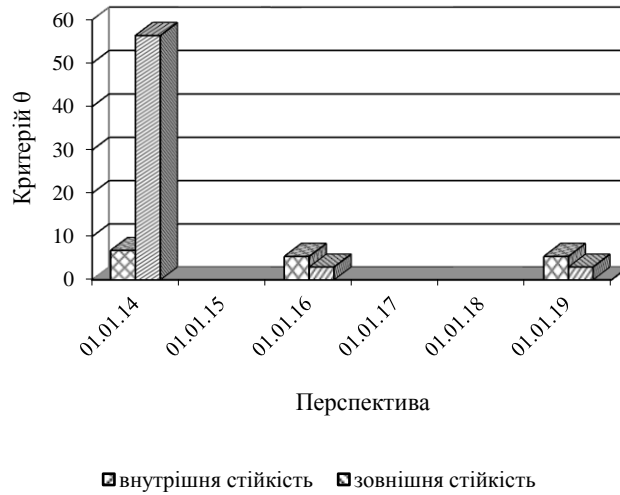

Рис. 1. Значення критерію θ в залежності від типу перспективи, детермінований варіант розрахунків

Джерело: розраховано авторами

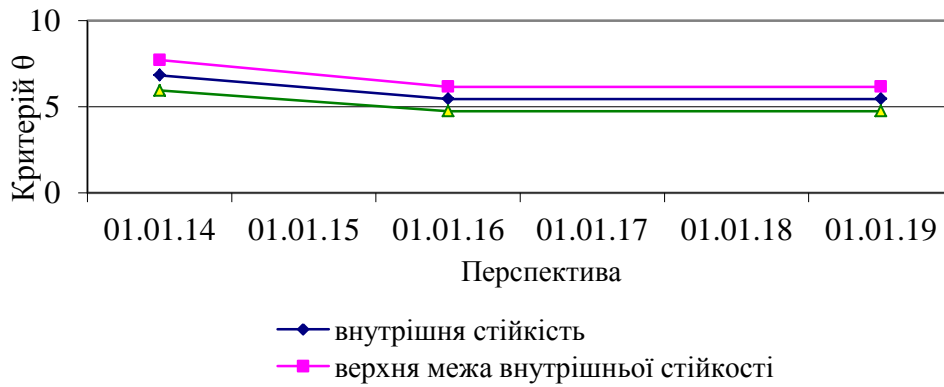

Рис. 2. Значення критерію θ з урахуванням довірчого інтервалу, внутрішня стійкість

Джерело: розраховано авторами

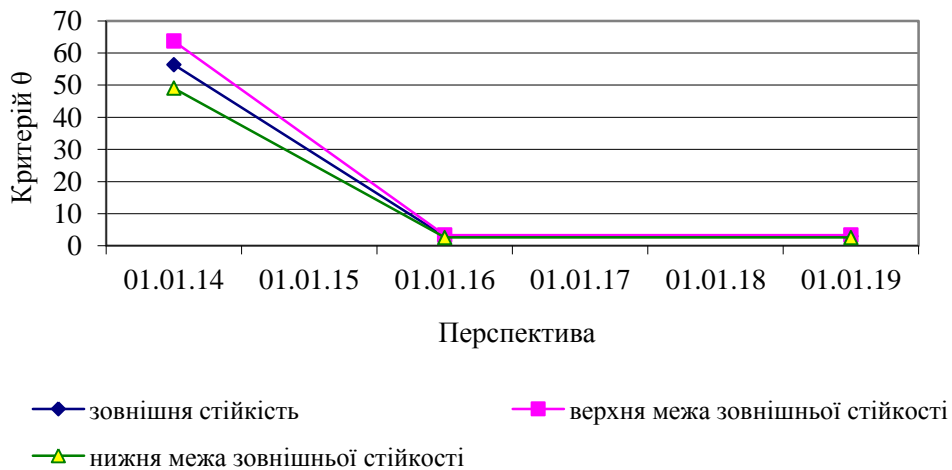

Рис. 3. Значення критерію θ з урахуванням довірчого інтервалу, зовнішня стійкість

Джерело: розраховано авторами

Проаналізувавши дані таблиці, визначили, що результати за детермінованими та ймовірнісними варіантами розрахунків не відрізняються, тобто врахування найгіршого та найкращого сценарію розвитку банку не погіршує і не поліпшує фінансову стійкість.

Щодо типу фінансової стійкості банку ПАТ «Мегабанк», то для внутрішньої групи стійкості вона є мінімальною. Це знаходить пояснення в тому, що кредитні вкладення не покриваються джерелами коштів. Якщо проаналізувати структуру активів банку, то побачимо, що частка кредитного портфеля в активах (82 %) перевищує оптимальне значення (60-70 %), що підвищує ризиковість діяльності банку.

Зовнішня стійкість банку є абсолютною, тобто необоротні активи повністю покриваються джерелами коштів.

Отже, можемо говорити про необхідність зниження кредитної активності банку, в тому числі проведення більш зваженої політики при видачі кредитів з метою запобігання виникненню проблемної заборгованості.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, в роботі здійснено апробацію нової методики оцінки фінансової стійкості банку на реальних даних. В результаті можемо говорити про однозначну перевагу даної методики над вже існуючими. По-перше, результати розрахунків дають змогу чітко визначити зону стійкості банківської установи без залучення експертів, тобто відсутній суб'єктивізм, як, наприклад, в методі аналізу ієрархій Сааті. По-друге, дана методика дозволяє виявити причину незадовільного фінансового стану завдяки чітко окресленим умовам фінансової стійкості. По-третє, на відміну від інших поширених методів, в тому числі методу Сааті, існує можливість прогнозування фінансової стійкості банку на майбутнє, що є дуже важливо як для власників, так і для інвесторів. Враховуючи все вищенаведене, можна зауважити на доцільності застосування даної методики на практиці.

Література

1. Глосарій банківської термінології [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=124734&cat_id=124733

2. Герасимович А. М. Аналіз банківської діяльності: Підручник / А. М. Герасимович, М. Д. Алексеєнко, І. М. Парасій-Вергуненко та ін.; За ред. А. М. Герасимовича. – К.: КНЕУ, 2004. – 599 с.

3. Єріс, Л. Основні методологічні підходи до визначення і оцінки фінансової стійкості банківської установи / Л. Єріс, О. Крухмаль // Економіка: проблеми теорії та практики : збірник наукових праць / Дніпропетровський національний університет. – Дніпропетровськ, 2007. – № 231. – С. 1138-1144.

4. Смерічевський С. Ф. Удосконалення методичного інструментарію аналізу стійкості комерційного банку/ С. Ф. Смерічевський, О. І. Клімова // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: Збірник наукових праць. – Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ». – Випуск 35. – 2012. – С. 33–40.

5. Шпаковська Н.І. Методичний підхід до оцінки фінансової стійкості банків/ Н.І.Шпаковська // Науковий вісник: Фінанси, банки, інвестиції. – 2013. - №3. - С. 100–105.

6. Жердецька Л.В. Методика проведення експрес-оцінки фінансової стійкості банківських установ у сучасних умовах [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/6465/1/31.pdf>

7. Лернер Ю. І. Методичні положення по формуванню та використанню банками резервів за активними операціями / Ю. І. Лернер. – Харків, 2013. – 227 с.

8. Лернер Ю.І. Оцінка фінансової стійкості банківської структури/ Ю.І.Лернер // Вісник економічної науки України. – 2011. - №2. – С. 82-86.

9. Лернер Ю. І. Фінанси підприємства / Ю. І. Лернер. – Харків : Центр «Консульт», 2007. – 384 с.

10. Саати Т. Принятие решений. Метод анализа иерархий: Перевод с английского Р. Г. Вачнадзе. – 1993. – 278 с.

11. Офіційний сайт банку ПАТ «Мегабанк» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.megabank.net/ua>

12. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>

References

1. «Hlosarii bankivskoi terminolohii». http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=124734&cat_id=124733

2. Herasimovich, A. M., Alekseienco, M. D., Parasii-Verhunencko, I. M. and others.

(2004). *Za red. A. M. Herasimovicha.* – K.: KNEU. p. 599.

3. Yeris, L. & Kruxmal, O. (2007). Osnovni metodolohichni pidhodi do viznachennia i otsinki finansovoi stiikosti bankivskoi ustanovi. *Ekonomika: problemi teorii ta praktiki :zbirnik naukovih prats / Dnipropetrovskii natsionalnii universitet.* – Dnipropetrovsk. 231. 1138-1144.

4. Smerichevskii, S. F. & Klimova, O. I. (2012). Udoskonalennia metodichnoho instrumentariiu analizu stiikosti komertsinoho banku. *Problemi i perspektivi rozvitku bankivskoi sistemi Ukraini: Zbirnik naukovix prats.* – Sumi: DVNZ «UABS NBU». 35. 33–40.

5. Shpakovska, N. I. (2013). Metodichnii pidpid do otsinki finansovoi stiikosti bankiv. *Naukovii visnik: Finansi, banki, investitsii.* 3. 100–105.

6. Zherdetska, L. V. “Metodika provedennia ekspres-otsinki finansovoi stiikosti

bankivskih ustanov u suchasnihi umovah”. <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/6465/1/31.pdf>

7. Lerner, Yu. I. (2013). Metodichni polozhennia po formuvanniui ta vikoristanniui bankami rezerviv za aktivnimi operatsiiami. *Kharkiv.* p. 227.

8. Lerner, Yu.I. (2011). Otsinka finansovoi stiikosti bankivskoi strukturi. *Visnik ekonomichnoi nauki Ukraini.* 2. 82–86.

9. Lerner, Yu. I. (2007). Finansi pidpriemstva. *Tsentr «Konsult».* Kharkiv. p. 384.

10. Saati, T. (1993). Priniatie reshenii. Metod analiza yerarhyi: Perevod s anhliiskoho R. H. Vachnadze. p. 278.

11. Ofitsiinii sait banku PAT «Mehabank». <http://www.megabank.net/ua>

12. Ofitsiinii sait Natsionalnoho banku Ukraini. <http://www.bank.gov.ua>.

Самородов Б. В., Калинина Е.А.

Имплементация усовершенствованной методики определения финансовой устойчивости банка

В статье рассмотрены существующие методы оценки финансовой устойчивости банка, очерчены их преимущества и недостатки, а также проведены расчеты по данным конкретного банка по методу анализа иерархий Саати и по новой методике, предложенной профессором Ю.И.Лернером. На основе полученных расчетов совершен сравнительный анализ методик и определены преимущества нового метода. Обоснована целесообразность применения нового метода, который исключает субъективизм в расчетах, позволяет выявить причины возникновения того или иного финансового состояния объекта исследования, а также дает возможность прогнозирования.

Ключевые слова: финансовая устойчивость, интегральный метод, коэффициентный метод, балльно-рейтинговый метод, балансовый метод.

Samorodov B., Kalinina E.

Implementation of the advanced technique of definition of the financial stability of the bank

In the paper existing methods of an estimation of financial stability of the bank are considered, their advantages and lacks are outlined, and also calculations on the data of concrete bank by a method of analysis of hierarchies by Saati and by the new technique offered by professor Y.I.Lerner are made. On the basis of the received calculations the comparative analysis of techniques is accomplished and advantages of a new method are defined. The expediency of application of a new method which excludes subjectivity in calculations, allows to reveal the reasons of occurrence of this or that financial condition of object of research, and also enables forecasting, is proved.

Keywords: financial stability, integral method, coefficient method, point-rating method, balance method.

Рецензент: Міщенко В. А. – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри «Фінанси» Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут», м. Харків, Україна.

Reviewer: Mishenko V. – Professor, Ph.D. of Economics, Head of of Finances Department National Technical University «Kharkiv Politechnical Institute», Kharkiv, Ukraine.

e-mail: den_kor@rambler.ru

*Стаття подана
15.10.2014 р.*

